

Executie aan de
Meppelerstraatweg

Zwolle 31 maart 1945

Samuel de Korte

Opgedragen aan de vrouwen van de Meppelerstraatweg.

ISBN softcover: 9789402190458
ISBN hardcover: 9789402190465
ISBN e-book: 9789402190472
NUR: 689

© Samuel de Korte

Utrecht, 2019

De auteur heeft getracht om alle rechthebbenden op copyright van fotomateriaal te achterhalen. Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op deze rechten, worden verzocht contact met hem op te nemen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Foto verantwoording omslag: Ina Vrinssen Fotografie.

Vergeet ons niet.

Inhoudsopgave

Voorwoord:.....	1
Introductie:.....	3
Hoofdstuk 1: De gruweldaad	9
Hoofdstuk 2: De vijf mannen en hun families	11
Wilhelmus Antonius Maria van Dijk	15
Hermanus Bosch	29
Willem Sebel.....	41
Berend Jan IJzerman.....	52
Johannes Albertus Muller	61
Hoofdstuk 3: In het Huis van Bewaring.....	83
Wilhelmus en Hendrica van Dijk.....	89
Hermanus en Gerharda Bosch	92
Willem en Willemien Sebel.....	93
Berend en Gerritdina IJzerman	96
Emelie Jäger-Wolhoff	96
Jan en Maria Muller	97
Hoofdstuk 4: Het vonnis en Westerbork.....	102
De executie	102
De vrouwenmars.....	109
Schoten op de weg naar Staphorst.....	112
Hoofdstuk 5: De nasleep.....	118
Hendrica van Dijk.....	119
Gerharda Bosch	120
Willemien Sebel.....	122
Gerritdina IJzerman	122

Maria Muller	124
Thijs Brouwer	125
Gerhardus Alferink	125
Richard Fuller	125
Ooggetuigen	126
Piet Richard Cieraad	126
Jacob Lijs	127
Nicolaas Polderman	134
Hans Kolitz	135
Hanns Albin Rauter	137
Karl Schöngarth	137
Joseph Rauch	138
Walter Bartels	138
Fritz Winter	138
Friedrich Genczyk	139
Reinhard Stuck	139
Rudolf Schmidt	140
Wilhelm Hukriede	140
Fritz Martens	141
Willy Mönnich	141
Erich Hohmann	141
Het Huis van Bewaring, Zwolle	141
Het monument	142
Noten en verantwoording:	149
Gebruikte afkortingen:	152
Geraadpleegde literatuur:	153
Geraadpleegde archieven en afkortingen:	157

Geraadpleegde personen:.....	159
Annotatie:.....	160
Persoonsregister:	174

Voorwoord:

In Nederland is de Tweede Wereldoorlog altijd dichtbij. Overal in ons land bevinden zich monumenten die herinneren aan de periode 1940-1945. We passeren deze gedenktekens terwijl we onderweg zijn naar ons werk, naar school of naar de supermarkt, of wanneer we een ontspannende wandeling of een sportief fietstochtje maken. Hoe vaak lopen, fietsen of rijden we langs een dergelijk monument zonder er aandacht aan te schenken? En zelfs als we onze gedachten van alledag even laten voor wat ze zijn en kort stil staan bij een monument, kennen we dan het dramatische verhaal wel dat erachter schuilt? Hoe indrukwekkend of creatief gemaakt ook, het blijven objecten van steen, glas of metaal, beter in staat om emotie over te brengen dan een verklaring van feiten.

Tussen de twee rijbanen van de Meppelerstraatweg in Zwolle bevindt zich zo'n gedenkteken. Het verkeer raast er uur na uur en dag na dag oneerbiedig langs. Een eenvoudig stenen kruis en vijf afgebroken zuilen, erg opvallend is het niet. Op een gedenksteen worden met zwarte letters vijf namen genoemd: H. Bosch, W.A. van Dijk, J.A. Muller, W. Sebel en B. J. IJzerman. 'Gefusilleerd 31 maart 1945', zo staat kortweg boven deze namen. Aan de hand van de toegevoegde geboorteplaats en -datum kunnen we concluderen dat het oudste slachtoffer op 24 mei 1945 vijfenvijftig zou zijn geworden, terwijl de jongste op 5 januari 1945 eenendertig was geworden. Meer kan er niet worden opgemaakt uit de tekst op de plaque.

Elk jaar op 31 maart worden bloemen en kransen gelegd bij het monument, onder andere door kinderen van een school in de buurt. Vergeten zijn de namen dus niet. Op deze locatie worden vijf Nederlandse mannen herdacht die hier op de valreep van de bevrijding door de Duitse bezetter werden geëxecuteerd als represaille. De slacht-

offers waren op een eerder moment al gevangen genomen door de Duitsers op verdenking van anti-Duitse activiteiten. De vijf mannen werden op die tragische dag door hun beulen meegenomen naar deze plek waar een vuurpeloton een einde maakte aan hun levens. Vijf slachtoffers van de nazi's op een vele malen groter totaal in heel Nederland. Slechts een voetnoot in de geschiedenis van de Duitse bezetting, maar een gebeurtenis die voor de nabestaanden van de slachtoffers moet hebben geleken alsof hun wereld instortte.

Eén van de vijf mannen, Wilhelmus van Dijk, is een familielid van geschiedenisstudent Samuel de Korte, de schrijver van dit boek. Hij besloot zijn lot en dat van de vier anderen verder uit te zoeken. Gebruikmakend van de vaardigheden die hij zich tijdens zijn studie eigen had gemaakt, onderzocht hij archiefmateriaal, sprak hij met nabestaanden en schreef hij uiteindelijk dit boek. Hierin maakt hij van de vijf namen mensen van vlees en bloed, mannen die naar school gingen, werkten, in de Meidagen van 1940 werden gemobiliseerd en die bovenal een familieleven hadden. Hun dood liet een grote leegte achter in de levens van hun naasten. Dankzij dit onderzoek wordt voorkomen dat zij vergeten worden, dat hun hele levens slechts herinnerd worden in de vorm van een naam op een monument. Elke Nederlander die tijdens de oorlogsjaren werd omgebracht door de bezetter verdient, behalve een monument, eigenlijk een boek als dit.

Kevin Prenger

Hoofdredacteur Artikelen TracesOfWar.nl
Stichting Informatie Wereldoorlog Twee (STIWOT)

Introductie:

Van mijn moeder kreeg ik tijdens de kerstvakantie 2017 te horen dat wij een familielid hadden die gefusilleerd was tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het ging om Wilhelmus van Dijk, die in Zwolle had gewoond. Hij was een broer van mijn overgrootmoeder, Wilhelmina van Dijk. Wilhelmus staat vermeld op een monument dat staat aan de Meppelerstraatweg in Zwolle, opgericht ter nagedachtenis van hem en vier andere mannen.

Volgens de overlevering zat Wilhelmus in het verzet en had hij een spoorbrug opgeblazen, waarvoor de Duitsers hem lieten executeren. Mijn interesse was meteen gewekt! Het verzet, de Tweede Wereldoorlog, en dan zelfs nog een spoorbrug opblazen! Het klonk bijzonder spannend en ik ben enthousiast aan het onderzoek begonnen.

Over het monument aan de Meppelerstraatweg en de vijf mannen die daar waren omgekomen, bleek wel wat informatie te vinden, maar veel was het niet. Daarnaast was de executie van twee dagen eerder, 29 maart 1945, wel in een boek beschreven, evenals de executies die in april 1945 plaatsvonden. Terloops werden het monument en de mannen genoemd, maar het onderzoek ging niet de diepte in. Daarom heb ik dit boek geschreven, dat de executie van 31 maart 1945 centraal stelt.

De werkelijkheid steekt anders in elkaar dan dat ik had aangenomen. Naast bovengenoemde versie, kreeg ik ook andere verhalen te horen. Wilhelmus van Dijk was verraden door een jaloerse verpleegster, die verliefd was op hem, maar doordat hij haar afwees, gaf zij als wraak Wilhelmus aan bij de Duitse instanties. Samen met zijn vrouw, Hendrica Verhoeven, werd Wilhelmus van Dijk afgevoerd naar Westerbork waar hij enige tijd verbleef. Vanuit Westerbork zouden zij overgebracht worden naar Duitsland. Aan de Meppelerstraatweg deed Wilhelmus een vlucht poging door uit de auto te springen en werd neergeschoten. Hoewel het

een spannend verhaal is, bleek dat dit door de overleveringen was aangetast en is dit dus niet wat er die ochtend van 31 maart 1945 gebeurde.

Wilhelmus had dus niet de spoorbrug opgeblazen, anderen hadden dat gedaan. Hij was niet op de vlucht neergeschoten, hij was op de Meppelerstraatweg opgesteld. Hij was namelijk doodgeschoten als vergeldingsmaatregel omdat andere verzetslieden de spoorbrug hadden opgeblazen. Doordat de waarheid anders was dan wat mij verteld was, ontstond het plan om te achterhalen wat er daadwerkelijk gebeurd was. Informatie over de mannen bleek niet altijd gemakkelijk om te vinden, maar ik wilde wel delen wat ik inmiddels gevonden had. Kennis moet immers gedeeld worden, want anders heeft deze geen waarde. Een artikel over mijn bevindingen leek mij een goed idee.

Het onderzoek liep anders, want er kwamen ontzettend veel nieuwe omstandigheden bij. Niet alleen over de executie zelf, maar ook over wat de vijf mannen gedaan hadden. Allemaal waren zij getrouwd en hadden zij kinderen. Hun levens, en hun vroegtijdig sterven, hadden invloed op hun geliefden. Ook het leed van de nabestaanden zal behandeld worden, om de offers van de mannen beter te begrijpen en om de tragedie van de Tweede Wereldoorlog te verduidelijken. Het doel is om niet alleen de namen op het monument een betekenis te geven, maar ook inzicht te bieden in hun levensloop.

Het resultaat is dit boek geworden, over de geëxecuteerden van de Meppelerstraatweg, mijn poging om hen een plekje te bieden in de geschiedenis. Helder opgetekend bewijs is er helaas weinig, dit deels door de aard van het verzet, maar verhalen waren er des te meer. Verzetsstrijders moesten voorzichtig zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog en zeker zij die al vroeg bij illegale activiteiten betrokken waren, hebben hun overleving van de oorlog te danken aan hun geheimhouding.

Een voorbeeld hiervan was dat berichten aan Wilhelmina Goedings-van Dijk, mijn overgrootmoeder, door Dini Teters zouden zijn verstuurd via de kinderen door hen vanuit Zwolle naar Amsterdam te laten reizen met

de boot. In de kleding van de kinderen, die in Amsterdam van de boot opgehaald werden, zaten boodschappen genaaid. Het is begrijpelijk dat als er zulke geheimhouding tussen de zussen van Wilhelmus van Dijk was, dat niet alles bijna 75 jaar na dato nog exact te achterhalen is.

Bij de totstandkoming van het boekje heb ik van allerlei kanten hulp gekregen, zoals van mijn familie, van mijn vrienden, van mensen die graag wilden helpen of mij van advies voorzagen. Door veel personen ben ik hartelijk te woord gestaan. De lijst om iedereen te bedanken zou te lang zijn, maar ik wil graag een aantal mensen of groepen speciaal benadrukken. Zonder de hulp van verschillende medewerkers van het Stadsarchief Kampen, de Oorlogsgravenstichting, het Nederlands Instituut voor oorlogs-, holocaust en genocidestudies (NIOD), het Archief gemeente Hardenberg, het Nationaal Archief en het semi-statisch informatiebeheer van Defensie, was dit resultaat nooit behaald. Ook kreeg ik hulp vanuit het Historisch Centrum Overijssel, met name Jan Wiggers, Roland de Jong en Rudi Esajas hebben mij rijkelijk van advies voorzien. Daarnaast wil ik Piet en Ger van Dijk bedanken voor het lenen van hun geheugens, het materiaal dat zij hadden en de leuke anekdotes. Hillie van der Heijden-Sebel, Wil Sebel, Gerrit Sebel, en Dicky Sebel, voor hun informatie over hun vader. Emmy IJzerman, voor de herinneringen aan haar vader. Hermanus Bosch voor de informatie over zijn vader en Janny van Hoffen-Bosch, die hem nog gekend heeft. Winfried Bij en Hans Muller voor het vele materiaal over hun grootouders. Laurens Hooisma, voor het helpen vanuit Kampen. Martin Oordijk voor het helpen met nabestaanden zoeken. Kevin Prenger, en STIWOT, voor hun advies over uitgeven en tekstcorrectie. Jaap van Dort en Albert Bredenhoff voor het nalezen en corrigeren van mijn werk. Annemarie van Dijk voor het enthousiasme waarmee zij mij bijstond. Zonder de documentatie die zij uitgewerkt had en haar aanwijzingen zou dit boekje nooit tot stand gekomen zijn. En ten slotte mijn familie, waaronder, en in het bijzonder

Helma, Clemens, Marilou en Valentijn, voor het luisteren naar mijn geschiedenisverhalen.

Samuel de Korte
Utrecht, 7 maart 2019

Peter van Dijk en Maria te Wierike, ca. 1940 (Familiearchief Van Dijk).

Jan Goedings en Wilhelmina van Dijk op hun huwelijk,
ca. 1933 (Familiearchief Van Dijk).

Hoofdstuk 1: De gruweldaad

In de vroege ochtend van 31 maart 1945 stopten twee Duitse voertuigen op de Meppelerstraatweg in Zwolle. Een personenauto en een bus. Uit de bus kwamen vijf mannen die aan één kant van de Meppelerstraatweg tussen de bomen werden opgesteld, terwijl tegenover hen tien leden van de Duitse *Ordnungspolizei* stonden. De vijf heren tussen de bomen waren Wilhelmus Antonius Maria van Dijk, Johannes Albertus Muller, Berend Jan IJzerman, Hermanus Bosch en Willem Sebel.

De vijf Nederlanders waren in de voorgaande weken door de *Sicherheitsdienst* (SD) opgepakt voor verschillende vergrijpen: wapenbezit, spionage of andere zaken. Zij waren door de bezetter samengebracht en zouden hier sterven als vergeldingsmaatregel voor een opgeblazen spoorbrug.

Aan weerszijden van de Meppelerstraatweg waren inmiddels mensen samengekomen. Toevallige passanten die ongewenst ooggetuige werden van deze wrede actie. Een deel van hen zou een leven lang met een traumatische herinnering aan die ochtend rondlopen.

Zodra het bevel gegeven was, volgde het salvo dat een einde maakte aan het leven van de mannen. Daar bleef het niet bij, want genadeschoten werden gelost om er zeker van te zijn dat de vijf mannen daadwerkelijk dood waren. Daarna vertrok het vuurpeloton en bleven de lichamen achter.

Waarom was deze brute daad nodig? Wat zouden de vijf gedacht hebben in hun laatste momenten? Waarom waren ze opgepakt? Wat voor invloed had deze gebeurtenis op de levens van hun vrouwen en kinderen? Het is helaas niet mogelijk om de antwoorden op alle vragen te achterhalen. Wel wordt de mannen en het offer dat zij brachten een plek in de geschiedenis gegeven en worden hun levens uit de vergetelheid gehaald. Door wat zij gedaan hebben, kunnen wij tegenwoordig in vrijheid leven.